

בלבבי משכון אבנה

נקודה מתוך הפרשה

וישב

כתיב בפרשת וישב (לז, ב) "אֵלֶּה תִּלְדוֹת יַעֲקֹב בֶּן־שִׁבְעָה־עָשָׂר שָׁנָה הָיָה רָעָה אֶת־אָחִיו בְּצָאן וְהוּא זָעַר אֶת־בְּנֵי בְלָהָה וְאֶת־בְּנֵי זִלְפָּה נְשֵׁי אָבִיו וְגו'". ויש לעיין מדוע מוסיף הפסוק לכתוב "נְשֵׁי אָבִיו" – הלא עובדה ידועה היא – ולכאורה אינה הכרחית להבנת הדברים.

ביאור מורינו הרב שליט"א

ובפענח רוא (על אתר) כתב, וז"ל, שבחו של יוסף ידבר הכתוב שעם היותם שפחות, מ"מ לכבוד אביו נחשבו לו ליוסף כאילו היו "נְשֵׁי אָבִיו" כאישות וגבירות, בכל התנהג בהם עד שכ"כ קירב את בניהם, ויותר מזה שעשה עצמו להם כנער ומשרת אותם, היפך הראוי והנהוג, עכ"ל. ולפ"ז פירוש "נְשֵׁי אָבִיו", שעשה יוסף כאילו הם – בלהה וזלפה "נְשֵׁי אָבִיו", ואמו שפחה להם. ולכן שימש לבני השפחות, כאילו הוא העבד. ועיין רמב"ן (על אתר), שפירש להיפך שבציווי יעקב שמשו בני השפחות את יוסף. ועיין אברבנאל (על אתר), של"ה (וישב, דרך חיים ותוכחות מוסר, אות נו), ועץ הדעת טוב (על אתר).

ובדרך אחרת פירש בדגל מחנה אפרים (וישב ד"ה אלה) וז"ל, "נְשֵׁי אָבִיו", נשי לשון שכחה, כמו נשני אלקים (בראשית מא, נא). והיינו כוחות הקליפה שהיו רוצים להשכיח ממנו אביו שבשמיים, היה רוצה לבטלם ולהסירם, עכ"ל. ועיין מראה יחזקאל (על אתר).

ועוד נראה; 'אשה', שורש א-ש-ר"ת אשה – שפחה. שורש 'שפח', בחילוף הסדר אותיות 'חשף', לשון גילוי. והבן שאשה בקידושין וכתובה, אולם שפחה בלא זה. וזה שורש דק לגילוי עריות, גילוי בחינת 'חשף' כנ"ל. והרי שהשפחה ניצוץ דק לגילוי עריות. ויוסף כנודע סוד תיקונו – גילוי עריות. ולכך נתנסה באשת פוטיפר. לכן הוא הפקיע את נישואי בלהה וזלפה מגדר נישואין של שפחות, והעלה אותן למדרגת "נְשֵׁי אָבִיו".

[שאלה זו העירו כבר; האלשיך (על אתר), האור החיים (על אתר), ובמגיד מישרים (וישב).]

אמרו חז"ל (שכל טוב וישב לו, ב) את בני בלהה ואת בני זלפה נשי אביו עמם היה מתגרה, כסבור שבני פילגשים הם. ולפ"ז זש"כ "נְשֵׁי אָבִיו". כלומר שע"ז גופא היה מתגרה, שאינן נשותיו גמורות אלא פילגשים. ורש"י (על אתר) פירש וז"ל, לפי שהיו אחיו מבזין אותן והוא מקרבן עכ"ל. וכמ"ש (ירושלמי, פאה פ"א) מזולזלין הן בבני השפחות, ונוהגין בהם כעבדיהם. ולפ"ז יוסף פעל שיהא ניכר שמקורם – אמותיהם, נשות של אביו יעקב גמורות. ולפיכך בניהם אינם בני השפחות. וזהו "נְשֵׁי אָבִיו", היינו להפקיע שאינן שפחות אלא נשות אָבִיו – כלאה וכרחל. וכמ"ש במדרש הגדול (על אתר), "נְשֵׁי אָבִיו", שהיו שקולין כאמהות.

(ועיין אלשיך (על אתר) ובאור החיים (על אתר), והכתב והקבלה (בראשית לב, כג ושם מג, לג), ובספר גרש כרמל (לבעל רביד הזהב), ובמושב זקנים (על אתר)).

ובחזקוני כתב, כשמתו רחל ולאה, שחררם לשפחות ונעשו כגברות, לכן קראן עתה "נְשֵׁי אָבִיו". ונחלקו רבותינו מה היה גדר נישואים עם בלהה וזלפה, כפילגש ללא קידושין וללא כתובה, או כאשה לכל דבר עם קידושין וכתובה. ועיין רמב"ן (על אתר), ובספרו האמונה והביטחון (פרק כו), כלי יקר (על אתר), ובמשך חכמה.